

KRIM – flådehavn og ferieparadis

Krisen omkring halvøen Krim handler grundlæggende om magtpolitik og nationalromantik. Den handler om Ruslands håndhævelse af sine – i egne øjne – helt legitime og i hvert fald vitale interesser i Sortehavet og dermed adgangen til Middelhavet gennem Stræderne, dvs. Bosporus og Dardanellerne. Men krisen omkring Krim rummer også en god portion russisk sværmeri omkring noget eksotisk – en duft af Orienten. Men først lidt historie til klarificering.

Udgangspunktet for den moderne ukrainske statsdannelse var den Kosakstat, der i midten af 1600-tallet opstod ved Dnepr-flodens nedre løb. Kærnen i denne stat var bønder, der i løbet af 15- og 1600-tallet var stukket af fra livegenskab og stavnsbånd hos deres polske og russiske godsejere. De dannede små uafhængige samfund på øer i floden og på dens østbred. Formelt stod disse kosakker under Polen, men reelt var de frie. I det store billede var disse kosaksamfund en slags labil bufferzone mellem Polen, Rusland og Det osmanniske Rige. Osmannerne eller tyrkerne kontrollerede nemlig halvøen Krim og hele Sortehavskysten. Helst ville kosakkerne være frie, men kosakstaten, dvs. området øst for Dnepr, endte med i 1654 at vælge side – Rusland. Hele sortehavskysten, inkl. Krim, var på det tidspunkt stadig underlagt Krim-khaganatet – en reststat efter den mongolsk-tatariske Gyldne Horde, der i 250 år havde hersket over de russiske lande. Og khaganatet var en lydstat under den tyrkisk-osmanniske sultan i Istanbul. Nutidens krim-tatarer er resterne af denne stat.

Tre hundrede år senere, i 1954, bragte det runde jubilæum den daværende sovjetleder Nikita Khrustjov i gavehumør. Hvad var mere naturligt end, at storebror, dvs. Rusland, i den anledning forærede lillebror, dvs. Ukraine, et stykke land. Og valget faldt på Krim på trods af, at halvøen havde et russisk befolkningsflertal. Begivenheden vakte i 1954 ikke den store opsigt al den stund, Sovjetunionens enkeltdele alligevel styredes centralt fra Moskva.

Putins sikkerhedsmæssige og russernes følelsesmæssige engagement i Krim må nødvendigvis forstås i en historisk sammenhæng. Selv om der ikke er tale om nogen lang historie. Ruslands territorielle erobringer har altid været uløselig bundet sammen med ønsket om at nå ud til havet. Peter den Store havde i begyndelsen af 1700-tallet skaffet Rusland adgang til Østersøen. I slutningen af samme århundrede skaffede en af hans efterfølgere, Katarina 2., gennem et par krige mod ”tyrken” Det russiske Imperium adgang til Sortehavet. Ved den lejlighed blev Krim i 1783 en del af Imperiet.

Krim blev igennem 1800-tallet koloniseret med russere. Med det resultat, at tatarerne efterhånden kom i mindretal. Halvøen blev også hjemsted for den russiske sortehavsflåde, der blev imperiets stolthed, og som i bogstaveligste forstand byggedes op sammen med byen Sevastopol. Sortehavsflåden blev det instrument, ved hjælp af hvilket Rusland kunne fastholde sin status som europæisk stormagt og fortsætte sin ekspansion mod Stræderne, dvs. Bosporus og Dardanellerne, og i et videre perspektiv true den engelske og franske dominans i Middelhavet og Den nære Orient. Ganske vist fik disse drømme et alvorligt knæk med Ruslands nederlag i Krimkrigen (1853-56). Men sortehavsflåden og Sevastopol forblev russernes stolthed og det håndfaste bevis på imperiets stormagtsstatus. Byens helterolle under 2. Verdenskrig – nu på sejrherrenes side – befæstede kun denne symbolske betydning.

Krims rolle som kur- og feriested er velkendt. Det meste af halvøen, der er på størrelse med Jylland, optages af et fladt steppeland, der mod nord er stærkt saltholdig og derfor tør og øde. Resten af steppen er frugtbar og har siden 1800 været grosted for en meget proteinrig hvede. Den sidste fjerdedel mod syd er fyldt op af forrevne bjerge, gennembrudt af smukke dale. Og på den anden side af bjergene finder vi det klima, som de fleste forbinder med Krim. En russisk riviera med milde vinde, blåt hav, en subtropisk plantevækst og tillokkende badestrande. Her lå tsarfamiliens og

adelens sommerresidenser. Her levedes et overdådigt og ødselt liv, hvor hovedingredienserne var champagne og kaviar. Efter Oktoberrevolutionen blev paladserne omdannet til partielitens og folkets hoteller, sanatorier og feriehuse. Og i dag lever de en usikker tilværelse.

Det var i Jalta, at De allierede mødtes i februar 1945 for under Stalins værtskab at slå de første vage streger til efterkrigstidens Europa-kort. Det var også her, at Anton Tjekhov i begyndelsen af 1900-tallet havde skrevet flere af sine store skuespil, der som spejlbilleder af menneskers liv blev klenodier i såvel den russiske som i verdens litteraturskat. Det var ligeledes i Jalta, at samme Tjekhov mødtes med sine lige så berømte forfatterkolleger – Leo Tolstoj og Maksim Gorkij. I øvrigt den samme Tolstoj, der som ung artilleriløjtnant og deltager i forsvaret af Sevastopol under Krimkrigen havde hentet inspiration til de fortællinger, hvor han afslørede alle kriges gru og rædsler. Det var i Krim-tatarenes gamle hovedstad Bakhtjisaraj, der betydernes *frugternes palads*, at russernes nationaldigter Pusjkin med det lurfængelige hjerte tilbragte, hvad han selv kaldte *mit livs lykkeligste stunder*. Ved at gøre grædefontænen i Bakhtjisaraj og den tatariske fyrstelegende, der knytter sig til den, til emnet for et af sine berømte poemer, gjorde han samtidig tatarisk kultur til en integreret del af den russiske litteratur. Russificeret tatar-kultur, russisk kultur, imperieopbygning, Sevastopol og Sortehavsflåden gik derfor op i en højere enhed på Krim. Magtpolitik flettet sammen med romantik.

Men i virkelighedens verden var Krim-tatarenes skæbne ikke spor romantisk. I 1944 blev de ofre for Stalins nation-killing. Siden 1920'erne havde de haft deres egen autonome republik – uagtet de befolkningsmæssigt kun udgjorde en fjerdedel. I maj 1944 blev den lille kvarte million tatarer kollektivt og i det store og hele med urette beskyldt for at have samarbejdet med fjenden. Og med kort varsel deporteret til Centralasien. Var det russernes hævn for 250 års mongolsk -tatarisk herredømme i middelalderen? Svaret blafrer i vinden. Tatarerne blev rehabiliteret i 1967, men først 21 år senere fik de lov til at vende hjem. For hjemme på Krim at erfare, at deres jord og bosteder nu var optaget af andre – af russere og ukrainere.

Krim og Sortehavsflåden hører i russisk optik til den kategori, der i international politik benævnes vitale interesser. Det vil sige interesser, der skal forsvares med alle midler, om nødvendigt med krig. Meget tyder på, at magtskiftet i Kiev kom som en stor overraskelse i Moskva. Alt kunne herefter ske, og alt skulle mobiliseres. Præsident Putin greb efter det mest nærliggende halmstrå: Krim. Her var et russisk befolkningsflertal, der kunne bruges.

I morgen skal der så være folkeafstemning om Krims fremtidige statslige tilhørsforhold. Tatarerne erklærer at ville blive hjemme. Ukrainerne vil formodentlig gøre det samme eller næppe stemme for et tilhørsforhold til Rusland. Resultatet vil under alle omstændigheder vise et solidt *ja*. Ingen udenfor Krim vil imidlertid respektere et sådant *ja*. Putin næppe heller. Han kan ikke være interesseret i formelt at indlemme halvøen i Den russiske Føderation. Det vil skabe alt for mange problemer. Så afstemningsresultatet vil blafre i vinden.

Men det reelle magtforhold på Krim er for længst afgjort – til Ruslands fordel. Uden om formalia. Putin kan i fremtiden udnytte de uafklarede magtforhold, sin ikke-accept af den nye regering i Ukraine samt usikkerheden omkring Krim generelt som faktorer i det storpolitiske spil om Ukraines internationale placering. Såfremt Vesten vil finansiere det ukrainske fallitbo, så har Putin næppe noget imod det. Så kan ukrainerne måske oven i købet betale verdensmarkedspris for deres energiimport. At spille energikortet overfor Europa er imidlertid et tveægget våben, men kortsigtet måske et trumfkort. Den øjeblikkelige relative velstand i Rusland og dermed befolkningens velvilje overfor præsidenten er langt hen ad vejen finansieret netop gennem indtægterne fra salg af naturgas. Men ultimativt kan naturgassen naturligvis komme i spil – både i forhold til Ukraine og til EU.